

LEVENSHONGER

MARIE KESSELS BIJ DE BEZIGE BIJ

Boa (1991)

Een sierlijke duik (1993)

De god met gouden ballen (1995)

Ongemakkelijke portretten (1998)

Het nietigste (2002)

Niet vervloekt (2005)

Ruw (2009)

Het lichtatelier (2012)

Brullen (2015)

Veldheer Banner (2018)

Marie Kessels

Levenshonger

ROMAN

2021

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Deze uitgave kwam mede tot stand dankzij een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds

Copyright © 2021 Marie Kessels
Omslagontwerp Rouwhorst + Van Roon
Omslagillustratie Jacek Staniszewski
Vormgeving binnenwerk CeevanWee, Amsterdam
Druk- en bindwerk Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 031 2361 5

NUR 301

debezigebij.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen.
Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoud

I
's Ochtends, voor Jozef zorgen 7

II
Verwijd bewustzijn 29

III
De taal leren in café Annapaviljoen (1) 58

IV
Macht van de geur 86

V
De taal leren in café Annapaviljoen (2) 104

VI
Bo en haar protocollen 128

VII
Tussen de middag, voor Jozef zorgen 157

VIII

Ontslag 185

IX

Oom Izaak bezoeken op zijn werk 209

X

's Avonds, wandeling door de stad 234

Verantwoording 267

I

's Ochtends, voor Jozef zorgen

Oom Izaak zou me om vier uur komen ophalen in de ontvangsthal van het bedrijf waar hij nu al een kwarteeuw vertalingen levert om het geld en om de eer: Dymph, de technologiereus. Hij werkt op het hoofdkantoor. Oompje. Wat was hij opgelucht, toen Dymph de schriftelijke aanvraag voor mijn bezoek aan zijn werkruimte zowaar meteen goedkeurde en een keer niet moeilijk deed. Het zat me wel dwars dat hij zich zo zenuwachtig liet maken vanwege mij. Daarom had ik hem de suggestie gedaan om zijn kamer bij Dymph voor me te filmen, mocht het niet lukken met die aanvraag. Ik zou dan evengoed naar hem toe komen, onze afspraak kon gewoon doorgaan.

Nu liep het tegen achten. Ik had al verse broodjes gehaald en ontbijt gemaakt voor Jozef, dat is mijn kostganger. 's Ochtends bij het wakker worden hoef ik me Jozef maar voor de geest te halen en ik voel me nuttig, nodig. Hoe zwaar en vuil mijn dromen ook op me wegen, die lastpost hier op de zolderverdieping krijgt me snel weer met mijn twee voeten stevig op de aarde. En dan laat ik me zonder al te grote tegenzin contant door hem betalen voor zijn maaltijden en de was en het schoonmaken en allerlei andere meer of minder huishoudelijke taken.

Overdag zit hij bijna altijd aan zijn artikelen te werken, soms in een razend tempo typend met de wijsvingers gestrekt, soms diep gebogen over zijn notities, het hoofd tussen de schouders getrokken. Alsof hij al jaren slecht ziet en zich daar ook helemaal op heeft ingesteld, zonder er nog wat aan te willen veranderen.

Hoelang woont Jozef hier nu? Ik herinner me dat de esen langs de kade aan het eind van onze straat van goud en roodkoper leken in de zon, toen wij binnen een uur al zijn koffers en dozen de trappen op zeulden naar de ongebruikte kamertjes op de bovenste verdieping. In ons kennismakingsgesprek deed hij alle moeite om me ervan te overtuigen dat deze zolderetage geknipt was voor iemand als hij: oud en bovendien weer vrijgezel. Maar je weet bij Jozef nooit of hij meent wat hij zegt, of dat hij misschien het tegenovergestelde bedoelt, of nog iets anders. 'De wereld zelf moet nog rijp worden voor eerlijkheid en ernst.' Van zulke wijsheden heeft hij een voorraadkast vol, en iedere keer trek ik een ernstig gezicht en hij trekt ook een ernstig gezicht. Eigenlijk zit hij als een idioot te vechten om mijn aandacht maar van zijn persoon af te leiden. Terwijl hij het heerlijk vindt om wat gezelschap van me te krijgen tegelijk met zijn maaltijden, en samen urenlang te ouwehoeren. Pools is de taal uit zijn vroegste kinderjaren, waar hij weinig meer van weet. Maar bij het horen van een enkel Pools woord wordt hij meteen in de tijd teruggesmeten. Op zo'n moment leeft hij met zijn hele lichaam in twee verschillende tijden en op twee verschillende plaatsen. Pools horen praten betovert hem én het jaagt hem schrik aan. Het woelt te veel in hem om, en hij heeft juist zo hard geprobeerd om alles wat hij aan kwade herinneringen heeft te verzegelen, zodat het hem niet te grazen kan nemen.

Meestal vallen we na een paar zinnen terug op het En-

gels. Dat Engels bezorgt me wel eens hoofdpijn, al babbel ik het vlot. De Engelse taal past slecht in mijn mond, en bij Jozef is het net zo. En hij laat zich er toch graag op voorstaan dat hij polyglot is. Het lijkt of we een Engels woord martelen zodra we het uitspreken, en er dan ook weer door worden teruggemarteld. Het woord neemt nog op hetzelfde ogenblik wraak op ons. Bovendien is Jozef snoever genoeg om me steeds maar te willen overklassen met dat Engels van hem, het academische Engels van zijn publicaties. Het liefst scoort hij zijn punten onmiddellijk op me, elke kans is er één. Is hij in zo'n bui, dan schakel ik snel over naar het Pools. Ja, mijn lieve kostganger houdt veel van me, als hij merkt hoe slim ik zijn zwakke plekken vind en hoe eenvoudig ik zijn wapens bot maak.

Het werkt eigenlijk heel goed dat hij dan weer een hoop Nederlandse woorden door zijn Pools begint te strooien, bij voorkeur moeilijke. Niet dat we dan veel verstaan van wat de ander zegt. Maar zo'n grote spraakverwarring scherpt wel je intuïtie, scherpt wel je gevoeligheid voor iemands expressie. Je wordt beter in het opvangen van de 'ondertoon' in een gesprek. Heb je dat eenmaal door, dan maak je je er minder zenuwachtig over of je alles wat er gezegd wordt wel goed begrijpt.

Hij heeft de taal indertijd geleerd uit de stripblaadjes bij de kapper. Dat verhaal vertelt hij me voortdurend opnieuw, gniffelend. Vanochtend bij het ontbijt begon hij er ook weer over. 'Welbeschouwd heb ik mijn hele carrière te danken aan het lezen van de nieuwste *Donald Duck*, als ik op mijn beurt moest wachten bij kapper Lindeman in de Rechtestraat, Elzbieta.'

De uitspraak van mijn Nederlands in: 'Alsjeblieft, hier is je ontbijt', viel me zelf erg mee toen ik het blad met de broodjes, de pot koffie en het glas jus voor hem neerzette.

De ingewikkelder zinnen moet ik vaak nog wel monteren als de onderdelen van een bouw pakket. Die komen er met horten en stoten uit, alsof het bouw pakket steeds net niet de goede onderdelen levert. Hier heb je materiaal over, daar heb je juist weer te kort. Ook op mijn leeftijd, drieëntwintig, heb je nog behoefte aan luchtige oefenstof die je niet aldoor tegen dezelfde taalmuur aan laat rennen. ‘Goedemorgen, ben je al lang op, Jozef?’ ‘Hé, je hebt niet alles opgegeten!’

We hebben het zo geregeld dat ik hem ’s avonds, en heel soms ook overdag, als hij zijn werk moe is, een paar uur gezelschap houd voor iedere keer dat hij mij helpt met een vertaling waar ik in mijn eentje niet uit kom, ook niet na lang puzzelen en op internet zoeken. Op die avonden zet hij de muziek op zijn aftandse wereldontvanger hard en gebruikt mij als praatpaal, bijna tegen zijn zin.

*I lit a thin green candle
To make you jealous of me
But the room just filled up with mosquitos
They heard that my body was free
Then I took the dust of a long sleepless night
And I put it in your little shoe
And then I confess that I tortured the dress
That you wore for the world to look through*

De eerste klanken van zo’n song maken hem al meteen tot een ander mens, hij verliest er zijn waakzaamheid door. Die gnoomachtige pokerface waarop hij een groot deel van zijn leven geoefend heeft, verkrumelt voor mijn ogen. En achter in zijn nek en bij zijn slapen slierten wild en woest de pieken van zijn lang uitgegroeide haar, dat hij tijdens het werk aldoor verstrooid zit te kammen met zijn vingers om zich beter te kunnen concentreren.

Na een praataanval is hij een tijd stil en valt er van zijn gezicht niets meer af te lezen. Ja, spot. Hij spot met het mensdom inclusief hemzelf, omdat we allemaal zo nijver en goedgelovig achter het eerste het beste a b c d en do re mi fa aan blijven marcheren zonder veel te leren. *De wereld zelf is nog niet rijp voor eerlijkheid en ernst.*

Het lijkt soms wel tien jaar en niet goed een jaar geleden dat mijn vrienden in Poznań en ik elkaar nog een laatste zoen gaven, massa's zoenen, en zij mij dan toch uitzwaaiden, aanstellerig wuivend met muts en das, als piassen. Sommigen jaloers en wrevelig misschien omdat ik ertussenuit kneep en zij achterbleven. Dit wordt mijn tweede lente hier. Wat mij betreft had ik best eerder kunnen stoppen met dat half en half slaapwandeland college lopen en maar wat meegeven met het studentenleven, niet lui of gemakzuchtig, eerder somber en lusteloos, verveeld als een rups in een colonne, zo'n harig diertje dat het ook allemaal niets uitmaakt. Je leeft achter je beschermende muurtje en probeert je voor te stellen wat er zal veranderen als je dat muurtje nu eens eigenhandig kapotramt. En dan neem je een aanloop.

Een enkele keer krijgt Jozef hoog bezoek, als zijn zoon van achttien bij hem langskomt. Dat maakt hem zo gelukkig dat hij er totaal van uit zijn doen raakt. Nathan is de grote schat die hij heeft overgehouden aan zijn laatste huwelijk, met een vrouw van wie hij de naam niet eens meer wil uitspreken. Nathan is een ontzettende baby nog, met zijn schoongewassen blotebillengezichtje. Hij heeft dezelfde gedrongen bouw als zijn vader, van wie hij ook de prachtig gewelfde oogleden erfde, net schelpen. Toen hij me eens passeerde op de trap hoefde ik er niet aan te twijfelen dat dit Nathan was.

Mijn kostganger behandelt me nog het meest als een

mens van vlees en bloed en niet als een wonderbaar apparaat waarin hij tijd en geld stopt, op de weinige avonden dat hij alcohol heeft gedronken. Al is het maar een scheutje whisky in zijn koffie na het eten. Met die paar drupjes sterkedrank in zijn bloed ziet hij ineens scherper dat dit ding hier op eigen kracht ademt en poept, buiten hem om. De kleinste hoeveelheid alcohol maakt hem al poreus. Hij wordt loslippig, hij wordt vertrouwelijk met me, hij verklaapt me zijn best bewaarde geheimen: zijn hele innerlijk te grabbel gegooid voor mij en voor Jan en alleman. Zo ziet hij dat. Hij legt zijn hoofd vrijwillig op het hakblok. Ik kan me goed de onmacht indenken van alle vrouwen die hem dagelijks om zich heen hebben gehad. In de regel lijkt hij het al lang best te vinden als je volgens afspraak en volgens je natuur naar behoren functioneert. Je aanwezigheid wordt voor lief genomen. Af en toe mag je op het toneel verschijnen: de bewegende pop die zijn ontbijt, zijn lunch, zijn avondeten, zijn gestreken was naar hem toe draagt. Toen zijn eerste vrouw Lia op het punt stond om het pal voor zijn neus aan te leggen met een ander, keek hij nog niet op van zijn werk. Want hij wilde het niet waar hebben dat ze hem dat flikte, en zolang hij maar hard doorwerkte kon hij de illusie koesteren dat het maar een boze droom was. Totdat op een ochtend de verhuiswagen voor de deur stond, en ze bij hem wegging. Maar in de nacht voor haar vertrek sloeg Jozef in dolle razernij een deel van de meubels kapot die ze wilde meenemen. En hij vernielde ook haar nieuwste schilderij waaraan ze zo hard had staan werken, door het met een mes aan flarden te snijden. Haar opgesloten-zijn in hun huis, en bij hem, was 'm nooit zo opgevallen. Terwijl ze tijdens de bezichtiging van het eerste huis voor hen samen al demonstratief op de vloer van die kale flat was gaan zitten met haar rug naar de ramen toe en daar tranen met tui-

ten had gehuild. En Jozef dacht bij zichzelf: ach kijk, ze is helemaal overmand door geluksgevoelens. Ik zou zelf ook wel een potje willen grienen. Pas jaren later zag hij dan toch onder ogen dat hij op dit machtige moment waarop ze dan eindelijk zouden beginnen aan hun grote avontuur niet keek naar een dolgelukkige, maar naar een kwaaië vrouw. Zijn Lia, die op de vloer van wat hun liefdesnestje moest worden razend zat te zijn omdat ze ineens begreep dat ze met open ogen in de val was gelopen en geacht werd in deze dertig vierkante meter samengeperste lucht met hem te leven totdat de dood erop volgde. ‘Ja, Lia was mijn eerste, ik had gewacht. Ik wist het onmiddellijk toen ik haar zag: dit is ze.’

In een ander verhaal waarin hij zo kan zitten zwelgen als hij zich eens minder goed in de hand heeft, keert hij terug naar hun kennismakingstijd: hij heeft een griepje, niets ernstigs, en Lia moet dan maar de was voor hem komen doen en de boodschappen halen en voor hem koken. En zij is daar tot op het bot beledigd over. Ze laat hem niet stikken maar ze is wel woest. En hij vindt haar prachtig en aanbiddelijk zoals ze is en weet nog beter dan tevoren dat hij haar en alleen haar en niemand anders wil.

‘Nu heb ik toevallig voor mijn beroep met heel wat vrouwen en mannen de intiemste gesprekken gevoerd over alle ontgoochelingen die we moeten verduren in ons liefdesleven. Maar bij niemand zag ik ooit die blik vol afgrijzen van mijn eerste vrouw, toen ze aan mijn ziekbed zat en het haar plotseling daagde dat ik nu meteen schone was en een stofvrije kamer van haar nodig had, en verder veel gezonde kost om aan te sterken. Twintig was ze toen. Mijn vrouw, mijn Lia. Binnen een maand had ik de heetste liefdesgloed al uit haar geknepen.’

Zou Jozef wel eens gemerkt hebben dat hij gezien wordt

als hij 's nachts zijn kwastjes, zijn verven, zijn poeders tevoorschijn haalt en zich trillend over zijn hele lichaam begint te schminken? Hij begint er nooit aan voordat het stil is in huis, meestal ver na enen. Hij vertrouwt erop dat iedereen dan wel slaapt. Iedereen wil zeggen: ik, Nathan wanneer die een keer bij hem overnacht, en Josje de rat. Maar hij zegt altijd hatelijk, met een strak gezicht 'jouw Blondi' in plaats van Josje. Hatelijk zijn is voor hem een manier om een paar ogenblikken vrede bij zichzelf te vinden.

Toen ik op een nacht uit bad kwam zag ik met mijn lome ogen dat er in zijn werkkamer nog licht brandde. We waren ons hier in de kleinste zolderkamer, waar ook een ligbad staat. Zijn deur stond op een kier breed genoeg om hem vanaf het andere eind van de overloop te kunnen zien zitten aan zijn bureau, omringd door die schminkspullen waarvoor hij zijn laptop en zijn paperassen aan de kant had geschoven. Hij was compleet in trance. Ik ben toen naar hem blijven kijken tot na zijn afschminken en zijn langzame terugkeren naar de Jozef in zijn gewone rol van fanatiek werkdier en geducht treiterkop.

Hoelang ik daar op de overloop heb gestaan, leunend tegen het trapje naar ons platte dak, ik weet het bij God niet.

Dat was de eerste keer. Sinds die nacht heeft hij het beetje macht dat hij over me uitoefende verloren. Ik reageer nu veel ontspanner op zijn vertoon van desinteresse in deze gleuf waar je af en toe een bedrag in stopt om er snel wat actie in te laten komen. We staan meer op voet van gelijkheid met elkaar nu ik hem meemaak in zijn nachtelijke trance.

Tot afgelopen nacht bracht hij zich in een roes door schminken alleen. Dat gaat zo: eerst klapt hij zijn kaspiegel open en zet die voor zich neer. Hij doet er lang over om

de goede afstand te vinden tot het spiegeloppervlak, aldoor onrustig draaiend aan het frame.

Oogschaduw. Mascara. Poeders. Lippenstift. In de ene nacht begint hij met zijn ogen, in de andere met zijn mond, of zijn wangen. Het is geen nacht hetzelfde. Door steeds te variëren drijft hij zichzelf tot het uiterste, misschien. Hij zorgt ervoor dat niets, of tenminste zo weinig mogelijk, van wat hij aan het doen is vertrouwd aanvoelt. Want hij moet verteerd zijn in de hitte van zijn angsten, voordat hij straks weer kan terugkeren in de huid en het bestaan van de dagelijkse dertien in een dozijn-Jozef, die ze niet zijn hand hoeven te komen vasthouden in zijn doodsuur, alsjeblieft niet.

Vannacht wikkelde hij na het schminken voor het eerst een zilverige voile strak over zijn gezicht en knoopte die vast in zijn nek. Ik had het geluk dat ik zijn langzaam veranderende gezicht bijna de hele tijd goed kon zien in de spiegel. Af en toe moest hij zijn ogen dichtknijpen tegen het felle licht van de drie spotjes die hij iedere keer ergens anders in zijn kamer neerzet voordat hij begint. Maar meestal keek hij met wijd opengesperde ogen langs het licht heen. ...En wie zal me tegemoetkomen en me optillen in dit nachtduister zonder God en zonder troost, die me ook de pot op kunnen? ...Welke lieflijke vreemde zal mij worden, zodat ik levend als een razende in één keer tot as kan verschroeien?

Hij begon vannacht met het zwart aanzetten van zijn al donkere wimpers. Langzaam en gecontroleerd, zijn hand nog wel wat onvast van de spanning, bracht hij de mascara aan op ieder nog zo dun ooghaartje, laag voor laag en laag over laag, telkens ontevreden.

Al zijn schminkspullen haalt hij uit een ongevoerd kistje van zwartgelakt hout, eerder gereedschapskist dan beauty-

case. Daar maakt hij plaats voor door zijn schaakbord met de stukken en drie stapeltjes vergeelde speelkaarten wat verder naar de rand van zijn bureau te schuiven. Hij is een sluw kaartspeler, sluw in het zetten van zijn vallen. Als we kaarten doen we dat niet om de poen maar om de eer. Met mijn moeder heb ik vroeger wel gevochten om iedere munt die we bij het kaarten inzetten. Zo'n zelfverdiend muntje in je hand leggen en voelen hoe het warm en vochtig werd, dát was eer.

Hij had het allemaal even weelderig uitgelicht met die drie strategisch geplaatste spots. In een wijde boog om hem heen: zijn laptop en alle paperassen, het schaakbord, de speelkaarten en de beautycase. Het dichtst bij hem lag die ruime keuze aan stiften en kwastjes en penselen, en poeders, en poederdonzen.

Ik zag zijn hand al meteen zwaar worden van angst toen hij de schmink voor zich uitstalde. ...En waar zul je zijn, mijn lieflijke? ...En waar ga je me heen brengen en wat zal er dan van me over zijn?

Nadat hij zijn wimpers een voor een geduldig onder handen had genomen, als kleine boetseerwerkjes, liet hij zijn al diepliggende oogkassen nog dieper lijken door ze te bedekken met veegjes oogschaduw, een tint donkerder dan het chocola van zijn ogen.

Vaak genoeg heb ik bij mezelf gedacht: nu ziet Jozef mij ook ineens. Terwijl hij er nog zo van uitging dat hij na halftwee min of meer veilig zou zijn: eindelijk alleen, en in paniek, niemand meer op zijn nek. Maar ik ben er vrij zeker van dat hij zich onbespied waant.

In een oud huis als het onze hangen van die geuren die alle renovatieronden van weer een nieuwe eigenaar of speculant hebben doorstaan. Overdag ruik je ze nauwelijks. Maar als 's nachts de stad slaapt wolken ze op uit de mu-

ren, en je begrijpt niet wat het is dat je zo rusteloos voortdrijft terwijl je allang je bed in had moeten rollen.

Jozef was enorm ongedurig vannacht. Het leek of hij zich naar de uiterste rand duwde van wat hij nog verdroeg aan spanning en angst. Hij begon voortvarend. Nadat hij zijn ogen had gedaan, maakte hij met donkerroze poeder zijn ronde gezicht hoekiger en gaf hij het de hoge jukbeenderen van, hoe heet die beroemde danser ook weer, Noerejev. Maar nadat hij met zorg een lippenstift en een wenkbrauwpotlood had uitgekozen werd hij voorzichtiger. Hij bewoog langzaam en zijn hand beefde sterk bij het lostrekken van de dop van de lippenstift. Eerst tekende hij de mond, gul buiten de omtrekken. Daarna zette hij zijn wenkbrauwen aan met schokkerige haaltjes van het kohlpotlood. Hij deed het om en om, totdat hij in een diepe roes raakte: nu eens werkte hij aan een stukje van zijn wenkbrauwen, dan weer ging hij verder met het kleuren van zijn mond. Na een tijdje loensten zijn ogen van het intense kijken.

Rustig werd hij vannacht pas, rustig en vredig, toen hij na het schminken die voile over zijn haar en zijn gezicht wikkelde en de uiteinden in zijn nek vastsnoerde, zo strak als hij maar kon. Hij draaide de voile onder het vastsnoeren. De stukjes stof die hij niet meteen strak kon trekken krulden en golfden nog een beetje rond zijn oorlellen en kaken, je zag de stervormige pailletjes hel glinsteren.

Op dat moment stootte ik met mijn arm tegen het trapje, niet erg hard. Ik zag Jozef zijn hoofd opheffen en dacht: en nu zullen we het hebben! Maar hij was veel te druk met het toewerken naar de climax door die voile met twee handen vaster en vaster te snoeren in zijn nek. En toen plotseling verstarde hij en was het voorbij.

Ik ben weggelopen voordat hij zich zou gaan afschmin-

ken met veel reinigingsmelk op een tissue en daarna met water en zeep boven een porseleinen kom. Hij had die kom water al klaargezet op het verrijdbare tafeltje naast zijn bureau, zo een als ze in het ziekenhuis hebben voor het eten en de medicijnen.

Ik keek nog één keer om: zo rustig zat hij daar, zijn lichaam ineengezakt tegen de stoelleuning. Straks zou hij zijn schaakbord weer naar de gebruikelijke plaats schuiven en de speelkaarten geschud en in stapeltjes verdeeld klaarleggen voor het geval hij 's avonds gezelschap kreeg. Hij heeft nog niet veel spullen uitgepakt sinds hij hier woont. Het meeste houdt hij opgeslagen in dozen en koffers, van die stevige leren koffers die je van generatie op generatie doorgeeft.

Ik was allang over mijn vermoeidheid heen toen ik op m'n tenen naar beneden liep, nog nadenkend over Jozef en die strakke voile voor zijn lusten, en zijn zwartgeschminkte, wijd opengesperde, loensende ogen in de spiegel. Van de vrouw die vorige lente een schoudertatoeage bij me zette herinner ik me het meest haar zware oogleden en het fijne patroon van rimpeltjes in de oogwallen, alsof ze jaren slaap achter was. We hebben ons er nog over zitten verbazen dat zijzelf ongetatoeëerd was. Het ging haar om de kunst. Van mijn tatoeage heeft ze de letters zo zwart geïnk, en ze heeft er zo'n snelle beweging aan gegeven, dat van de zomer de halve stad mijn linkerschouder van dichtbij wilde zien. *So easy*. Dat is de hele tatoeage. Soms wrijf ik er heel even overheen met mijn wang, vooral in situaties waarin ik niet op mijn gemak ben. 'Vooruit, neem jij er nu ook maar een,' zei ik tegen mezelf, toen ik zag hoeveel van mijn PerfektKost-collega's zich hadden laten tatoeëren, sommige van hun hals tot hun voeten. PerfektKost is het vleesverwerkend bedrijf dat mij wist te strikken via het uitzend-

bureau in Poznań. In de weken na het tatoeëren hoefde ik maar naar die grommende zwarte letters op mijn schouder te kijken en mijn medelijden met Elzbieta heel alleen in de donkere leegte van het heelal smolt weg. Onze schouders werden het zwaarst belast bij PerfektKost, zwaarder dan een ander lichaamsdeel. Wie bleef kreeg na een tijd van die brede schouders met harde spieren. Vergeleken bij onze stekende en borende spierpijn stelde de pijn die Amanda met de zware ogen en de rimpelwallen me toebracht in haar tatoeagezaak heel weinig voor. Een pijntje... Het was bij PerfektKost ook geen gebruik om er onder elkaar over te jammeren waar we nu weer overal pijn voelden.

Wat had Jozef een scherp getekend vogelhoofd vanacht, onder die strakgetrokken voile: alles been en hunkering en paniek op het punt van uitdoven, en vegen uitgelopen rode en roze en zwarte schmink.

‘Zeg, waar was jij met je hoofd toen je je liet tatoeëren uit eigen vrije wil hè?’ mompelde hij nijdig toen hij op een avond voor het eerst tegen mijn tatoeage aankeek. Ik boog half over hem heen om het blad met zijn vuile vaat op te pakken en daarbij gleed mijn shirt van m’n schouder, zodat hij bijna met zijn gezicht tegen dat *So easy* aan werd gedrukt. Hij zette meteen zijn superieure spotgezicht op en keek me geringschattend aan.

‘Eerlijk gezegd lijkt het me niet goed mogelijk om je gewoon leuk te laten tatoeëren zonder associaties te hebben met het boze. Het zijn ook altijd de onzekerste mensen die zo’n sterke wens hebben om zich te verstoppen achter alderhande lichaamsversieringen. Ze durven de volwassenheid niet aan. Wat verwachtte jij van dat tatoeëren? Dat het je een hogere status zou geven misschien? Uit interesse heb ik eens aan mijn zoon gevraagd of tatoeëren normaal wordt gevonden in zijn kringen. Voor hem is de twintigste

eeuw dood en begraven. Hij en zijn vrienden willen geen tatoeërnaald in hun huid, zegt hij, want ze houden zich strikt aan de Voorschriften. Kinderen hebben tegenwoordig een grote behoefte aan leerstelling, zeker ook in hun geloof. Daarom nemen ze het Woord letterlijk, anders gaat hun de vrijheid te zeer knellen. En dan dwalen ze maar wat rond in hun bestaan, zonder maatstaf, zonder kompas.'

Het vraagt aanpassing van ons allebei om huisgenoten te zijn in een zo ongelijke rol. Hoe maken we elkaar het leven zo min mogelijk zuur? Mijn tatoeage boeit hem niet meer. Soms zie ik hem nog wel kijken naar mijn dikke rode vingers, deze schattige worstvingertjes van me, het zichtbaarste overblijfsel van mijn PerfektKost-tijd. Dan zegt hij verder niets. Alsof hij zich ineens alle momenten herinnert waarop hij het beste nog even wat langer zijn muil had kunnen houden, was het niet uit menslievendheid dan wel uit verlangen om het een ander te gunnen dat die ook eens de schurk speelt.

Vanochtend bij het ontbijt was hij werkelijk de mildheid zelve. We eten ieder apart: hij aan zijn bureau in zijn werk-kamer, ik beneden aan de keukentafel. Hij vindt het niet meevallen om me een vast bedrag per maand te betalen voor kost en inwoning zonder precies te weten wat daarbij inbegrepen is en wat niet. Hij staat erop om me contant te betalen. Dat geeft iets heel smerigs aan het huishoudelijk werk dat ik voor hem doe. Maar hij wil het zo, en het heeft ook zeker zijn waarde dat hij eens per maand dat bundeltje bankbiljetten voor me neerkwakt op zijn bureau met zo'n karikaturaal patsersgebaar dat hij zich niet laat afnemen. ...Wij zijn gierig en we houden van geld en mooier kan ik het niet voor je maken, engel. Eigenlijk hebben we daar allebei de grootste lol om. Dat lompe patsersgebaar leert me ook hoeveel erger de stank van de armoede aan hem is blij-

ven kleven dan het reukwater van de bemiddelde modelburger.

Hij heeft op zolder een eigen keukenblok, maar dat gebruikt hij niet. De vorige eigenaar van ons huis was van plan om het pand te splitsen in drie zelfstandige studentewoningen. Maar halverwege de verbouwing deed hij ons huis snel weer van de hand, net als de eigenaar daarvoor. Omdat het de investering uiteindelijk niet waard was, met al die elektra die hier uit de muur hangt, en de gebrekkige brandveiligheid in zo'n oud pand, waar de trappen in onoverzichtelijk nauwe bochten omhoogkronkelen.

Jozef heeft zo weinig behoefte aan een eigen keuken dat hij totaal geen acht slaat op het splinternieuwe fornuis en de meters kastruimte in de hoek van de overloop. Hij mag graag opscheppen over de betrouwbaarheid van zijn vroegere klusjesman, op wie hij bij wijze van spreken dag en nacht een beroep kon als er in zijn huis wat gerepareerd moest worden.

Hij zag er wel hondsmoe uit toen ik vanochtend zijn kamer binnenkwam en hij al zijn hand uitstreckte naar de koffiepot om snel onder de deksel te loeren. Altijd bang dat-ie tekortkomt. Zijn haar hing in slierten omlaag, en hij had zich niet geschoren, en overal in de dunne huid rond zijn ogen waren beurse plekken en kleine wondjes te zien van het afschminken vannacht. Als hij daar zo zit met een kromme rug, piekerig haar, zijn huid kapot en vaal, dan lukt het niet goed meer om me aan hem te ergeren in zijn glansrol van huisklier. Hij had zich wel net als iedere willekeurige ochtend naar de smalle baan binnenvallend daglicht gerold in zijn bureaustoel, klaar voor de nieuwe werkdag. Volgens hem gaan mensen van zijn leeftijd, achtzestig, op een gegeven ogenblik steeds harder en steeds hopelozter tegen hun doodsuur in werken. Als kind zie je je

vader al als een ouwe zak, een vreselijk fossiel, nog voordat hij veertig is.

Ik woonde al in dit huis toen ze me er vorig jaar na drie maanden uit gooiden bij PerfektKost. Dat ontslag had ik wel enigszins aan mezelf te wijten. De meeste van mijn collega's zijn gebleven. De woorden knersen pijnlijk tussen mijn kiezen, als ik aan PerfektKost en aan mijn ontslag denk.

Het is aan Bo, een werkstudent bij PerfektKost, te danken dat ik nu deze dubbele kamer aan de straatkant heb. Dit huis is van haar. Huur heeft ze nooit van me willen aannemen. Ze bood me die toch wel vrij riante woonruimte aan om 's nachts in bed niet in haar eentje te hoeven liggen luisteren naar de regendruppels tegen de ramen. Haar tranen kwamen toch al zo snel. Zij en de rat, zei ze, zouden bijzonder vereerd zijn met mijn gezelschap. 'De eerste rat die niet van gezelschap houdt moet nog geboren worden. Josje zal zijn geluk niet op kunnen.'

En nu studeert Bo af in Seattle en maakt de rat er het beste van in haar kamer, een pijpenla met één groot raam aan de achterkant van ons huis. Daar heeft hij zijn vertrouwde geuren.

Het scheelt dat we elkaar van PerfektKost kennen en er onder dezelfde omstandigheden werkten: stinkend, gestrest, oeverloos fantaserend over een volle beker hete cappuccino waaraan we straks in de pauze onze mond zouden branden door de schuimlaag heen. Zo'n gedeelde ervaring smeedt je aaneen voor altijd.

In een paar maanden tijd verhuisde ik drie keer. Zo'n sterk versnellen van alle veranderingen wikkelt je ruw uit al je windingen en vliezen los en laat je wild naar alle kanten uitbotten, alsof je op het punt staat vurige vlammen

vast te pakken met je blote handen, zonder oogknipperen.

Misschien is het waar wat mijn vrienden altijd over me beweerd hebben: dat ik me erg laat leiden door mijn impulsen. Ik kan lang blijven dobberen en drijven. En dan opeens kom ik als uit het niets tot een daad en draag daar ook alle consequenties van, hoe beroerd de zaak ook uitpakt.

Als enige in huis klim ik graag door ons zolderluik naar het platte dak om uit te kijken over de stad. De anderen hebben de moeite er niet voor over. Het luik klemt en je krijgt het ook moeilijk opengeklapt met je eenpersoons-spierkracht, zo zwaar is het. In mijn kamer wordt het meeste licht weggenomen door een vijf verdiepingen hoog appartement aan de overkant van de straat. 's Ochtends vroeg is het licht bij mij al grijs, grijs met roze. Zo'n vale, stoffige huidkleur van een porseleinen pop met een voor-naam gezichtje, terwijl ze bij ons naar binnen kijkt met de punt van d'r kin en neusje tegen de ruit aan gedrukt, nurks. ...Helemaal geen goedemorgen, jullie daar!

Eerder deze week slenterde ik vroeg in de avond naar huis over de kade. Het begon net te schemeren. Dieppaars en fel oranjegeel schoten door elkaar, mengden zich en spleten dan weer hoog in de lucht boven de stad. 'Kijk, je bent terug in Poznań,' zei ik tegen mezelf. De illusie was zo sterk, dat ik verwachtte hier een kennis en daar een vriend van vroeger tegen te komen onderweg. Mijn Poznań-leven heb ik achter me gelaten zonder spijt. Ik kan het niet helpen dat de stad voor mij die hele periode symboliseert van lusteloos studeren en je tentamens halen en schitterende maar vage dromen weven en je dan toch weer onnozel voordoen en lief lachen en ondertussen geen dag, geen uur vergeten hoe opwindend het zou zijn om het hier eindelijk voor gezien te houden en het dan aan het goede oude lot

over te laten waar de reis heen zou gaan. Zolang het maar ergens v er weg was.

Ik slenterde dus over die kade in de avondschemering en daar maakte dat woedende paars zich los uit de hemel en stortte zich op ons, een reusachtige inktwolk. En voor het eerst dacht ik aan Poznań zonder weerzin. Ik slingerde een beetje en kwam steeds te dicht bij de rand van de kade, terwijl die inktwolk zich met uitsteeksels en klauwen en al op ons stortte. Er schijnt hier al heel wat uitgaansvolk in het water te zijn beland en verdronken, of op het nippertje gered door een voorbijganger. Een eind achter me liep er al een hele tijd iemand te rochelen. Elke keer hoorde ik eerst het slijm ophalen en daarna het neerkletteren van de klodder dik spuug op straat, gevolgd door een zucht van opluchting. En dan begon het weer van voren af aan. Totdat ik het moe was en iets lelijks riep over mijn schouder, expres zonder om te kijken. Al stoorde dat gerochel me eigenlijk helemaal niet. Je neemt zoiets gauw te persoonlijk en je verstand heeft dan even niets te zeggen.

‘H e, houdt dat spugen nog een keer op of hoe zit dat! Zo onbeschoft! Ik heb ook oren! Oren en gevoel!’

Mijn Engels klonk waarschijnlijk niet heel overtuigend, zo in het halfdonker. Ik moest mijn woorden veel extra energie meegeven nu ik maar op goed geluk iets riep, zonder gezicht tegenover me om me op te richten.

‘Sorry babe. Ik had je niet gezien. Of ik had je wel gezien maar ik dacht er niet aan dat je me kon horen.’

Ik draaide me om en de rochelaar haalde me in met een paar sprongen, zijn armen wijd opengespreid. Hij had het postuur van een bokser, groot en breed, maar net als ik was hij al half verslonden door die omlaagkolkende paarse wolk uit de hemel. Ik voelde de hitte uitgewasemd door zijn borstkas tegen mijn schouder branden. Soms kost het

niet veel om het onzichtbare gladde schot te verpulveren waarachter we allemaal hoopvol onze veren poetsen, ieder van ons zeven miljard Kronen op de Schepping apart.

Ik merkte wel hoe dringend behoefte hij had aan de ontmoeting met een zielsverwant. Ondanks zijn dronkenschap praatte hij niet met dubbele tong en zwalkte hij nauwelijks. Om de paar zinnen opende hij zijn armen breed, alsof ik en het klotsende water naast ons en de paars-met-gele hemel boven ons en al die zeven miljard Kronen op de Schepping er vandaag in moesten passen. Want vandaag had hij wat te vieren. Ze hadden zich vol gegeten, hij en zijn broer en een paar vrienden, omdat hij vanochtend op vrije voeten was gekomen na zeven maanden binnen. Hij gebruikte geen grote woorden voor dit deel van zijn verhaal. Ik kon zelf zien dat hij nog recht van lijf en leden was. Zijn eerste zorg was nu die vette stoofpot met ui binnenhouden, en zijn tweede de grote hoeveelheid vleesvezeltjes tussen zijn tanden uit pulken.

Hij stond een moment stil om in zijn zakken te zoeken naar meer tandenstokers, terwijl hij zich probeerde te herinneren hoeveel keer hij zijn bord opnieuw had volgeschapt. Ik rook het dode varken en ook de pullen bier, toen hij zich naar me toe boog en vertrouwelijk zijn mond voor me opensperde om me te laten zien wat een arbeid hij al had verricht met zijn tandenstokers.

‘Nogmaals sorry babe. Ik dacht dat het zou schelen als ik die vleesdraadjes met veel slijm zou uitspugen. Nogmaals sorry. Stoofpot is geen eten dat ik gauw klaarmaak voor mezelf alleen. Na zo’n tijd binnen moet ik me weer de discipline aanleren om elke avond een fatsoenlijk maal te koken.’

Hij praatte nu zeer luid. Tussen zijn gebarende armen zag ik de daken van de huizen, scholen en bedrijven in onze

buurt wild heen en weer schommelen: nietige glazen scheepjes in één ontembare zee. En wij sloegen tegelijk maar met ongelijke passen een hoek om en staken de brug over die bij onze straat uitkomt. Op de werkdagen valt het verkeer hier aan de voet van de brug ineens stil na de avondspits. De binnenstad voelt dan aan of alles er van glas is. Dun breekbaar glas, en je hoort er de tijd in stromen als in een zandloper.

Ik dacht aan de rat, die veel minder honger heeft en alleen het lekkerste nog opeet sinds hij ziek is. Zijn buikgezwel hindert hem ook erg in zijn bewegingen, waardoor hij er weinig plezier meer aan beleeft om door de kamer te rennen. Gisteren zag ik wel dat hij toch nog een snoertje heeft weten door te knagen. Dat knabbelen brengt hem verlichting.

‘Weet je, ik blijf gewoon omgaan met de vriendin die een valse getuigenverklaring tegen me heeft afgelegd. Ze is een vriendin van me. Ze weet niet dat ik door haar schuld die zeven maanden heb vastgezeten. Zodoende.’

We liepen onze straat in en joegen harde schaduwen over de muren van het voormalige garnizoenshof op de hoek, waar het lantaarnlicht fel was als een zoeklicht. Hij deed zijn best om niet sneller te lopen dan ik, door telkens even opzij te kijken. Maar algauw vergat hij weer om daarop te letten en beende hij een eind voor me uit, omdat het te heerlijk was om na al die tijd door de stad te kunnen dwaalen als een vrij mens en in het eigen tempo.

Hij praatte in een mengelmoes van talen en was daar heel handig in. Duits, Engels, Nederlands, een beetje Russisch. De ene taal scheen hem net zo lief te zijn als de andere. En verder had hij te veel op om zijn zinnen nog strak te organiseren en er alle herhalingen uit te halen. Wat ik niet verstond kwam altijd nog wel een tweede keer voorbij.